Horváth Péter

Olvasónapló
- övezett írás -

Nem szerencsés kollégáról írni. Ilyen-olyan elfogultság, irigység, eltitkolt rossz szándék lapulhat az efféle tett háttérében, vagy éppen ellenkezőleg, az a sunyi vágy, amely szerint a felmagasztalt kolléga majd visszadicséri a róla elismerőn nyilatkozót, kéz kezet mos, ismerjük.

Be is vallom itt, mindjárt az elején, hogy engem sem önzetlen szándék vezet e fölösleges sorok fogalmazgatásánál. Fölöslegesek, mert a kutya se fogja olvasni őket, s ha mégis, úgy a fent említett gyanakvás fogja övezni írásomat (lásd övezett írás), és engem magamat is.

Ha jól tudom, a karatebajnokok tudásszintjét szokás színes övvel jelölni. De miért ne tehetnénk ezt az írókkal is? Fehérövesek a kezdők, fekete övesek a klasszikussá vált nagymesterek. Köztük foglalnak helyet a sárga, a narancssárga, a zöld, a kék és a barna övesek - a Parnasszuson.

Akikről szólni szeretnék, mindketten kékövesek, legalábbis az én megítélésem szerint. Szólni pedig azért kívánok róluk, mert szeretek örülni. Nekem örömet szerez az írás, és olykor az olvasás is. Kettejük írását örömmel olvastam a lapban, kettős öröm hát, ha beszélek róluk.

Mondom, színtiszta önzés az egész.

Béres Attila: Temetés Pénteken
(Új Írás, 8. szám)

Béres Attila, hajdani proletárköltő, lusta fráter. Verset már egyáltalán, prózát ritkán ír. Pedig azt igen tud. Adja Isten, hogy Bohumil Hrabal és Mándy Iván írói világát hasonlíthatatlanul ötvöző modorú, szeretetteljes, bujkáló humorral átszőtt regényfejezetéből meg is szülessen az a regény, amelyben egy *kíntornász*-nak készülő kölyök mesél egy örökre elsüllyedt világról, az ötvenes-hatvanas évek Budapestjének nyolcadik kerületéről. Joggal kérdezhetnénk, hogy kit érdekel ez ma már? Ki olvassa ma

például Gelléri Andor Endrének a múlt század húszas-harmincas éveinek Budapestjét megkapó színekkel festő elbeszéléseit – hogy még egy rokonítható írót említsek? No és mi a helyzet Maupassant két évszázaddal ezelőtt tündöklő Párizsával?

(Egyáltalán, miért kellene bármit is olvasni?)

Persze, ahogyan Hrabal nem csak a cseh földről mesél, amiként Mándy sem csupán Budapest légben lebegő utcáit festi, Gelléri sem bedekker-szerző, Maupassant sem pályázik Renoir babérjaira, úgy Béres úr is a lélek beláthatatlan tájain *kíntornászik*, választott díszletei között.

Fiatalabb olvasók felkereshetik a wikipédiát, hogy megtudják, mit is jelenthet a szó. Hiába fogják görgetni a wiki lapjait, ez Béres Attila szava, költői termék. A kíntornának (lásd: mechanikus hangszer) sem a kínhoz, sem a tornához nincs köze. Mestere, a kíntornás, a verklijét forgatva csalja elő a gépezetbe programozott muzsikát. Béres Attila egyetlen, árva *z* betűt biggyeszt a *kíntornás* szóhoz. A *kíntornász*-nak így aztán nagyon is köze lesz a tornához és a kínhoz is, de még a verklis is ott bujkál benne.

A költői szóteremtés mágiája persze gyermeki félrehallásból származik. A nyomorközelben tengődő nyolckerületi cipész kisiparos fiacskájának egészséges ösztöne varázsolta az értelmetlennek tetsző *tornás*-t tornásszá. Kisbéres nem verklis akar lenni, sokkal több annál. Kínok kínjaival dacolva forog majd a cirkuszsátor csúcsa alatti trapézon, hogy halálos szaltóival ámulatba ejtse szíve hölgyeit. De mindez még messze van, egyelőre ott kell szolgálatkészen szaladgálnia a *nyócker* gangos bérházának gyommal vert udvarán, a felnőttek lelkes szolgálatában, titkaikat kutatva.

Ennek a gyereknek – életkoránál fogva – még nincs világnézete, komplex világmagyarázata, mint ahogyan a gyerekmaszkot magára öltő író sem törekszik effajta keretbe foglalni a meséjét.

Mégis bátorítón mosolyogva figyeljük Béres Attila gyerekhősét és a körötte sürgölődő felnőtteket, mintha mindannyiukban önmagunkat látnánk.

Miről mesél tehát az író?

Csak arról az apróságról, amit az impresszionisták közül kiváló festő képének címe mond: *Honnét jövünk? Kik vagyunk? Hová megyünk?*

Vári Attila: Tejüveg mozi
(Új Írás, 9. szám)

Vári kolléga „romániai magyar íróként" startolva lett Parnasszusomon barnába hajlóan kéköves bajnoka. Béres Attilával egy évben (1946) született. Őt nem ismerem személyesen, csöndes embernek gondolom. Ahogyan ő mondta magáról egy interjúban, magyarországi áttelepülése után „idegenként maradt, idegenben", „távol él az irodalmi boszorkánykonyháktól." De hál'istennek, nem távol az irodalomtól. Ő az első kötetének megjelenése óta (1967) folyamatosan ír és publikál, amint azt a lap legutóbbi számában megjelent novellája is tanúsítja.

Egyes szám első személyben elmesélt novellájának mondatai, szerkesztése egyaránt a szakma mesterének mutatják őt. Ez még nem volna méltatandó, ennyi év gyakorlat után kutyakötelességünk fölső fokon ismerni és működtetni mesterségünk minden csínját-bínját. Az ő prózája nem a kismesterek hagyományaiból építkezik. Kisprózája is *nagylélegzetű*. Valamiképpen a mindenséget öleli a mindenség ölén. Akár a nagymamájáról mesél – megidézve egy manapság már szinte fellelhetetlen ősanya-típust –, akár bélyegszakértő barátjáról „adomázik", beszédmódján érződik, hogy nem csak annyit ismer róluk, amennyit éppen megoszt velünk, de sokkal többet annál. Már-már adyendrésen úri gesztus tőle, hogy egyáltalán szóba áll velünk. Nem nagyképűség ez a részéről, inkább némi szkepszisről árulkodik, mintha nem látná sok értelmét a beszédnek, mint olyannak. De muszáj beszélnie, mert erre ítéltetett. Ilyenformán régimódi szerző: hisz az ítéletben, másképpen szólva: a rendben, amely nélkülünk is kialakítja önmagát, és a helyünkre parancsol.

A novella látszólag egy vonatút története: az elbeszélő elhunyt nagyanyja temetésére utazik. A vonat ismeretlen téli tájon halad, az ablak befagyott üvegén át csak egy kis, lélegzettel melegített lyukon pillanthatunk keresztül, mintha tükör által, homályosan. A kinti táj foltjai adják az emlékezés apropóit.

„Nagyanyám temetésére visz a vonat, de valahogy nem tudok szomorú lenni."

A kezdő mondat olvasásakor eszembe jutott egyik mesterem, Albert Camus „L'étrange"-ja, amely nálunk Közöny címmel jelent meg Gyergyai Albert kiváló fordításában.

Az ő első mondata így hangzik:

„Ma halt meg anyám. Vagy tegnap, nem is tudom pontosan."

Camus mondata alaposan fejbe kólintja az olvasó kispolgárt. Mi az, hogy nem tudja, mikor halt meg az *édesanyja?* Hát micsoda ember az ilyen? (A kisregény éppen erről fog szólni: hogy micsoda ember az *olyan*.)

Vári Attila elbeszélésének első mondta nem ennyire „vérlázító". Anya csak egy van. Nagyanya viszont kettő. De azért egy nagyszülő halála esetén is illenék legalább bánatosnak lenni. Micsoda ember az, akit nem szomorít el ez a veszteség? (És a novella éppen erről fog szólni, hogy micsoda ember az *olyan*.)

Camus az egzisztencializmus szenvedő szószólójaként „harcosan" beszél az Isten trónfosztása által elnyert szabadságról. Vári Attila inkább nosztalgikus hangon szól arról az elveszett világról, amelynek lakói még hittek – ha nem is okvetlenül Istenben, de – abban a rendben, amelyet semmiféle újdonász kísérlet nem képes fölülírni.

Camus 1942-ben jelenteti meg a Közönyt, éppen akkor, amikor a világméretűvé duzzadó második háború immár visszavonhatatlanul bizonyítja az elsőben megrendült polgári értékek végleges pusztulását. A Közöny minden mondta puritán modorba burkolt, fájdalmas üvöltés. És egyúttal persze már-már filozofikus vizsgálata annak, hogy miképpen is lesz ezután, marad-e bármiféle felelőssége az embernek saját maga és a társadalom iránt. És hogy élvezhető-e ez a szabadság? Lehet-e benne örömre lelni?

A kis híján nyolcvan évvel később alkotó magyar írónak bőven volt ideje megtapasztalni az új világot, ő már nem üvölt, csak csöndesen siratja azt, ami elmúlt. Ráadásul ő igenis képes örömet találni ebben az új világban, ha mást nem, hát az emlékezés örömét legalább.

Mindezzel nem azt akarom állítani, hogy Vári kolléga írásművészete Albert Camus-jéhoz mérendő, csupán a két sokmindenben rokonnak tetsző világlátás közti különbséget szeretném érzékeltetni, valamint azt, hogy Vári Attila prózája mögött igenis komplex világszemlélet munkál, és éppen ez a koherens szemlélet emeli prózáját a kortársak zömének

teljesítménye fölé, és teszi a számomra irgyeltté, és igen szerethetővé.

Mindkét szerzőnek szívből gratulálok, és köszönöm, hogy olvashattam munkájukat.

Egy magát kékövesnek ítélő, de a barnára hajtó kolléga:

Horváth Péter